

האם צריך לעשות עירוב תבשילין בערב החג?

מה זה ביעור מעשרות?

האם מותר לאכול קטניות בשבת הקרובה?

מדריך הלכתי קצר

על פי פסקי מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האלקי

הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ובנו ממשיך דרכו מו"ר הרה"ג

הרב שמואל אליהו שליט"א

רב העיר צפת וחבר מועצת הרבנות הראשית

עירוב תבשילין בערב שביעי של פסח

עירוב תבשילין

השנה (שנת תשפ"ב), שביעי של פסח חל ביום שישי ולכן יש להניח בכניסת החג עירוב תבשילין. כתב הבן איש חי (שנה ראשונה הלכות עירוב, סוף פרשת צו), כי המבשל ביום-טוב לשבת, צריך לבשל מוקדם באופן שיוכל להשתמש באוכל זה גם ביום-טוב עצמו. "שאם היו מזדמנים לו אורחים שלא אכלו היום, היו אוכלים ונהנים בו ביום קודם בין השמשות, ממלאכתו שעשה". וכל זה בגלל שההיתר שעליו נסמך עירוב התבשילין הוא שאפשר ליהנות מהתבשילים ביום-טוב עצמו.

הכנה מיום-טוב לשבת אינה פשוטה כלל ועיקר. בימינו עדיף להכין הכול מערב יום-טוב ולאחסן במקררים ובמקפיאים, אמנם מה שצריך לעונג שבת – אפשר לעשותו אך ורק למי שעשה עירוב.

תיקון האוכל

מהו העירוב? שיתחיל האדם לבשל לשבת כבר מערב יום-טוב. וכשהוא מבשל ביום-טוב לשבת, זה כבר מתערב עם מה שבישל קודם לכן. ואין בזה זילות של יום-טוב, שכאילו אינו חשוב ומכין בו אוכל לשבת. כשאדם לא מתחיל בבישול ביום-טוב הוא מראה כי הוא חשוב בעיניו, שבישל בערב יום-טוב ורק מה שהכרחי גמר לבשל ביום-טוב לשבת.

צריך לקחת בידו בערב יום-טוב את מה שבישל ואפה לצורך שבת, או חלק ממנו, ולפחות שתהיינה מצות בשיעור כביצה (56 גרם) ויקח גם תבשיל אחד בגודל כזית לפחות, או סיר שלם. וכשהם בידו יברך: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצותיו וציוונו על מצוות עירוב". אחר כך יאמר בארמית או גם בעברית שבעירוב הזה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולתקן מה שצריך בענייני אוכל או להדליק את הנר ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת. "בדין עירובא יהא שרי לנא לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולתקוני ולאדלוקי שרגא, ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת".

מצווה גוררת מצווה

את האוכל שעשה אתו את העירוב מצווה לאכול בשבת, אבל אין בזה חיוב. ומצווה לאוכלו כי כבר נעשתה בו מצווה אחת, וכל דבר שנעשתה בו מצווה, טוב לעשות בו מצווה שנייה. ובמיוחד שהוכן האוכל הזה לאכילת שבת.

יכול להשאיר את האוכל הזה לאוכלו ביום ראשון שאחר כך, ואם לא אכלו יכול לזורקו. אמנם אין לאכול אותו לפני שבת. ואם אכל חלק ממנו וחלק נשאר – מותר לסמוך עליו ולבשל לשבת ביום-טוב. אבל אם נאכל כולו לפני שבת – אסור לבשל מיום-טוב לשבת.

סימנים נגד שכחה

כל דבר שאדם לא רגיל בו כל שבת או כל חג עלול להישכח. ועירוב תבשילין הוא דבר נדיר יחסית, שכן הוא מתקיים רק כאשר יום-טוב הוא סמוך לשבת. לכן צריך להזכיר לכולם לעשות עירוב זה בערב יום-טוב. ואדם צריך לעשות סימנים לעצמו להיזכר בכך בערב יום-טוב, ולא יחכה סמוך להדלקת נרות של ערב יום-טוב לעשות את העירוב אלא מיד בבוקר יעשה את עירוב התבשילים. ואם לא עשה בבוקר – יעשה מיד שנזכר. ולא ידחה, שכל מי שאומר "לכשאפנה אשנה" – ודאי לא יפנה.

ב"שולחן ערוך" (תקכז, ז): "מצוה על כל אדם לערב, ומצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו, כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או שהניח עירוב ואבד. וכן למי שלא יודע לעשות עירוב כגון שהוא עם הארץ שאינו יודע לערב. אבל מי שאפשר לערב ולא עירב, אלא שרוצה לסמוך על עירובו של גדול העיר – נקרא פושע ואינו יוצא בו".

יציאת האורחים

אורחים לא צריכים לעשות עירוב תבשילין, כיוון שהם יוצאים ידי חובה בעירוב של בעל הבית. ויכולים האורחים לסייע בבישול ולהדליק נרות שבת על סמך העירוב שעשה בעל הבית.

ביעור מעשרות ויודוי מעשרות

א. בפסח של שנה רביעית לשמיטה ובפסח של שנת השמיטה יש לבער מעשרות וזו נקראת שנת "ביעור מעשרות".

ב. בשנה רביעית מבערים את המעשרות שנאספו בבית מהשנה הראשונה והשניה והשלישית שאחרי השמיטה. ובשנת השמיטה מבערים את המעשרות של השנים רביעית חמישית שישית, וכן מעשרות של שנה שביעית בדבר החייב במעשר.

ג. בשנים אלו יש גם "יודוי מעשרות" שאומרים אותו רק אחרי שביערו את כל המעשרות מהבית.

ד. יודוי מעשרות נעשה ביום טוב האחרון של חג הפסח בשנה הרביעית ובשנת השמיטה.

ה. בערב פסח או לפני כן, חייב אדם לברר בביתו על כל פירות וירקות, יבשים או קפואים וכן שימורים, וכל דבר החייב תרומות ומעשרות אם הפרישו ממנו תרומות ומעשרות. וכן אם הופרשה חלה. ואם לא הופרשה חלה.

ו. אם אדם מסופק אם הפרישו מעשרות או לא, עליו להפריש מספק.

ז. אם יש לו כמה קופסאות שימורים, אין לכתחילה להפריש מאחת על השאר כיוון שכל קופסה סגורה נחשבת לעצמה וזה נחשב כאינו מן המוקף. אמנם כשצריך לבער מעשרות אין אפשרות לפתוח את כולם מחשש שמא יתקלקלו ולכן מותר בדיעבד להפריש שלא מן המוקף, ויפתח אחד מהם ויפריש על הכל. ובלבד שכל הקופסאות הן מאותו סוג ומין ואותה שנה של מעשרות.

ח. חייב לתת את מעשר ראשון ללוי וכן מעשר עני לעני. מעשר שני יפדה וכן נטע רבעי.

ט. אם יש לו כסף של מעשר שני שחולל עליו, אע"פ שיש בו פרוטה חמורה, יחלל את הכסף על פרוטה (שווי של 1/40 גרם כסף טהור, נכון לשנה זו תשפ"ב זה יוצא כ-0.065 ₪ בערך). וישחק את הפרוטה ואם אי אפשר יעטוף אותה בנילון ויזרוק אותה לים או לבור שופכין. או יקח סוכר שוה פרוטה ויחלל עליו כסף מעשר שני כנ"ל, אחר כך ימיס אותו במים וישפוך הכל לתוך הכיור במטבח.

י. נוסח החילול הוא: "כל קדושה שיש במטבע שבידי הוא וחומשו יחולל על פרוטה שבידי", או יאמר "יחולל על הסוכר שבידי".

יא. טוב שיפריש הכל לפני ערב פסח, כיוון שאם יש חמץ יבער אותו. ואע"פ שמעיקר הדין זמן הביעור הוא ערב יום טוב אחרון, אפשר לבער לפני כן.

יב. אם לא הפריש תרומות ומעשרות לפני פסח ולא ביער, יעשר ויבער בחול המועד פסח או בערב שביעי של פסח. ואם גם בערב שביעי של פסח לא עשה כן - ישאל שאלת חכם.

יג. אם ביער בערב פסח, ובמשך הפסח הפריש שוב תרומות ומעשרות - חייב לבער שוב בערב שביעי של פסח.

יד. אם נזכר שלא הפריש תרומות ומעשרות ויש בשימורים חמץ, או יש חשש תערובת חמץ, ומכר את חמצו לגוי - יעשה שאלת חכם.

ידידי מעשרות

טו. מצות עשה להתודות לפני ה' אחר שמוציאין כל המתנות שבזרע הארץ וזהו הנקרא ידידי מעשר, ואין מתודין וידידי זה אלא אחר השנה שמפרישין בה "מעשר עני".

טז. אימתי מתודין? במנחה ביום טוב האחרון של פסח של "רביעית" ו"שביעית".

יז. אין מתודין אלא ביום וכל היום כשר לוידידי המעשר. בין בפני הבית בין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות.

יח. וידידי זה נאמר בכל לשון ואם רצו רבים להתודות כאחד מתודים.

יט. אינו מתודה עד שלא ישאר אצלו אחת מהמתנות [תרומה, מעשר, חלה וכד'].]

כ. בערב יום טוב האחרון של פסח סוף זמן הביעור, ולמחרת מתודין.

כא. פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הביעור, אינו חייב לעשר אותם וממילא אינם מעכבין אותו להתודות, ואינו חייב לבערן.

כב. מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו והגיע יום הביעור הרי זה קורא שם למתנותיו ומזכה להן לבעליהן ע"ג קרקע או למי שזוכה להן לבעליהן ומתודה למחר.

כג. אם הפריש המתנות שלא על הסדר, או אם נשרף טבלו, או אם הפריש מעשר בטומאה - אינו מתודה ולפיכך יש אומרים שבזמן הזה אין דין וידידי מעשרות.

כד. נהגו לקרוא פרשת "וידידי מעשרות" ביום שביעי של פסח לפני או אחרי מנחה כשיש יותר ריבוי עם. והקריאה היא עם טעמים, כקורא בתורה.

כה. קוראים פרשת הוידידי מחומש "כקורא בתורה" ארבעה פסוקים מפרשת "כי תבוא" (דברים כו, מפסוק יב עד פסוק טו), ומצווה מן המובחר שכל אחד ואחד יאמר בעצמו את הפסוקים.

כו. להלן סדר הפסוקים (דברים פרק כו, פס' יב-טו):

(יב) כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹר אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂי תְבוּאָתְךָ בַשָּׁנָה
הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלְוִי לַגֵּר לִיתּוֹם
וְלֹא־לְמָנָה וְאָכְלוּ בְשַׂעְרֶיךָ וּשְׂבָעוּ: (יג) וְאָמַרְתָּ לְפָנָי
ה' אֱלֹהֶיךָ בְּעֵרְתִי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נָתַתָּיו לַלְוִי
וְלַגֵּר לִיתּוֹם וְלֹא־לְמָנָה כְּכָל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֵאמֹר
עָבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי: (יד) לֹא־אֲכַלְתִּי בְּאֲנִי
מִמְּנוֹ וְלֹא־בְעֵרְתִי מִמְּנוֹ בְטָמֵא וְלֹא־נָתַתִּי מִמְּנוֹ לְמַת
שָׂמַעְתִּי בְּקוֹל־ה' אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: (טו)
הַשְּׂקִיפָה מִמַּעֲוֹן קֹדֶשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת־עַמְּךָ אֶת־
יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לְאַבְתָּלָנוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ.

חמץ וקטניות בשבת שאחרי שביעי של פסח

אכילת חמץ בשבת זו

מרן הרב מרדכי אליהו זצ"ל בספרו שו"ת "מאמר מרדכי" (חלק א אורח חיים סימן י"ט) כתב שאין לאכול חמץ בשבת זו שחלה במוצאי שביעי של פסח, גם מדין מיגו דאיתקצאי, וגם משום שכל עוד שלא נעשתה הקניה כדת וכדין מהגוי על ידי הרבנים הראשיים אין שום היתר להשתמש בחמץ, ומי שעושה כן הופך את המכירה ל"הערמה" בעלמא, ועלול להכשל ב"בל יראה" בכל רגע ורגע למפרע, ובדין גזל.

האם מי שלא אוכל קטניות בפסח יכול לאוכלן בשבת זו?

בלוח ארץ ישראל כתב הגרי"מ טוקצ'נסקי ז"ל "והמחמירין בחמץ מחמת מוקצה, אין אוכלין בשבת קודש זה אורז וקטניות וכו'". לדעתו בשבת זו אין לאכול גם קטניות שהן לא חמץ. כך כתב גם בשו"ת "מנחת יצחק" (חלק ז סימן לג) לאסור בישול קטניות בערב שבת שחל בו שביעי של פסח לצורך השבת. גם בגלל הפוסקים שסוברים כי כשהוקצה בין השמשות מחמת יום שעבר – אמרינן דהוקצה ליום כולו. וכתב עוד שאסור לבשלן ביום טוב אחרון, כי ההיתר לבשל מיום טוב לשבת הוא על-ידי עירוב תבשילין, והוא מטעם דמדאורייתא מותר לבשל יותר אוכל ביום טוב אחרון, הואיל ואם יבואו לו אורחים לא מוזמנים – הם יאכלו את מה שבישל ביום טוב עצמו. היתר זה לא מועיל לבישול קטניות בשביעי של פסח, כי לא אוכלים אותן אף שכל איסורן הוא מטעם מנהג בלבד. ואולם במקום שיש ספרדים שאוכלים קטניות – אין בעיה של הכנה מיום טוב לשבת.

אמנם בשו"ת "מנחת שלמה" (תנינא ב - ג סימן יז ד"ה ויש לדון) להרה"ג שלמה זלמן אורבך זצוק"ל, כתב שמותר לבשל קטניות ביום טוב אחרון של פסח שחל בערב שבת, אפילו אם אין ספרדים שאוכלים קטניות מצויים שם. וכן הוא ב"שדי חמד" מע' חמץ ומצה (סי' ו' אות ו').

מצה שמורה ומצה שרויה

בנוגע לנזהרים כל שבעת ימי הפסח לאכול רק מצה שמורה – כולם מסכימים שאפשר לאכול ולבשל מצה רגילה. וכן מי שלא אוכל כל הפסח מצה שרויה – הביא בתשובת "דובב מישרים" (ח"א סי' מ"ט) שיש להתיר. וכן כתב שו"ת "ציץ אליעזר" (חלק יד סימן נד), כיוון שזה לא איסור שנוהג בכל ואיסורו הוא מחמת חומרה ולא תקנה.

הנוהגים לא לאכול גבינה ומוצרי חלב בפסח

בתשובת "כנסת הגדולה" (או"ח סי' ס"ב) כתב שלדעתו אסור לבשל ביום טוב אחרון כדי לאכול בשבת שאחרי פסח. הוא סייג את דבריו ואמר כי כל האיסור הוא דווקא כשהנוהגים שלא לאכלם הם איש וביתו וגם אשתו וכו'. אבל אם אשתו של אדם אוכלת וכו' מותר לאשתו לבשלם כיוון שהיא המבשלת והיא אוכלת אותם בו ביום עכ"ל, והובא בקיצור בברכ"י (סי' תס"ז אות ו'). אמנם ה"כנסת הגדולה" מדבר רק בחו"ל כאשר שבת שאחרי הפסח היא גם יום טוב אחרון של פסח, ולכאורה אין ללמוד מזה איסור לבני ארץ ישראל.

כלי פסח שאכלו בהם שרויה או קטניות

בשבת אסרו-חג זו כל הכלים הם עדיין כלים של פסח, שהרי כלי החמץ עדיין לא הוצאו כדי לאכול בהם. השאלה היא האם מותר לאכול בכלים של פסח האלה מצה שרויה או לא שמורה או קטניות, ולשנה הבאה להשתמש בהם ככלי פסח לכל דבר.

ב"שולחן ערוך" (אורח חיים הלכות פסח סימן תנג סעיף א) מובא המנהג של האשכנזים לא לאכול קטניות. וכך כתב הרמ"א: "ויש אוסרים. והמנהג באשכנז להחמיר, ואין לשנות. מיהו פשוט דאין אוסרים בדיעבד אם נפלו תוך התבשיל. וכן מותר להדליק בשמנים הנעשים מהם, ואינן אוסרים אם נפלו (השמנים) לתוך התבשיל. וכן מותר להשהות מיני קטניות בבית".

הרי למדנו שאיסור קטניות, שהוא החמור במנהגי האיסור בפסח, גם הוא לא אוסר את הכלים שבהם בושלו, ואפילו נפל מהם אל תוכו, הם לא אוסרים. אמנם כתב המשנה ברורה שאת הקטניות עצמן אי-אפשר לאכול אם רואה אותן. אבל אם נפל שמן לתוך האוכל ונתערב בתוכו – בוודאי אינו אוסר את כל המאכל כולו. כל זה להבין שהכלים בוודאי לא נאסרים מקטניות או משאר מנהגי איסור בפסח.

כל ההיתר הזה הוא רק לקטניות או לחומרות אחרות, שהנוהג בהן איסור לא נוהג איסור בכלים שהשתמשו בהם, ואפילו לא בתערובות שלהם. אבל בחמץ ממש – מי שאוכל חמץ בשבת שאחרי הפסח, הופך את כל הכלים שלו לכלי חמץ.